

Az irodalom és ami körülveszi

Nem beszélnek egymás nyelvét

Kicsi a valószínűsége, hogy karácsonykor, a jászol körül tülekedve, valaki is az irodalom állapotán tündődött volna. Mindegy is? Olyan, amilyen? Különböző pedig miért is foglalkozunk ezzel, ha volt elég könyv a boltokban, szebbnél szebbek kellették magukat, válogathatók, akinek tellett rá? S ha első kiadású magyar regényt, verseskötvet, esszéketet kerestek? A korábbiak maradákat nem számolva alig néhányat, Ágh István Árok-ból jön a törpe, Bényei Tamás Apokrif iratok, Domokos Mátyás Hajnali józanság, Gyurkovics Tibor Kukoricacsutka, Janikovszky Éva Felöltötteknek írtam, Pomogáts Béla Másik Magyarország, Rákos Sándor Zsuzsanna és a vének című munkájával találkozhatott. És el ne felejtjük a Czigány Lóránt gondozásában közreadott Pajzán Toldit, a szexuális erő vihogós síhedereknek való mítoszt. Aztán vagy megvette valamelyiket, vagy engedett a külföldiek és a könyvművészet meg az üzleti csábítás remekeinek.

Ennyi és ilyen

Ennyi ahhoz elég talán, hogy tudjuk: irodalom van. Ahhoz azonban, hogy felé is forduljunk, izgasson, foglaloztasson bennünket, ez vajmi kevés. Nem bizonyulna sokkal jobbnak a helyzet, ha az év egészére tekintenénk vissza. Egy gondolat kísérlet: hány mű visszhangzott szélesebb körben, hány bizonyult eseménynek az igazi kivonulás, a könyvhét kínálatából? Ha egy, akkor Závada Pál regénye, a Jadviga párnája. Ha kettő, akkor még megemlíthetjük a néhány éve már a Jelenkor című folyóiratban Sárbogárdi Jolán nevé alatt publikált, sőt rádiójátékká is feldolgozott fergeteges paródiát, A test anyagát, Parti Nagy Lajos munkáját. Harmadik nincs. Vagy esemény lett volna Tózsér Árpád, Kántor Péter versgyűjteménye, Gion Nándor, Láng Zsolt, Márton László regénye, Balassa Péter, Bojtár Endre monográfiája, Alexa Károly, Szajbély Mihály tanulmánykötete? S ha igen, akkor azt mondhatnánk, hogy ennyi valóban jó mű elég egy esztendőre, tehát minden rendben van, mert a legjobbak soha nincsenek sokan?

Csönd van az irodalomban és az irodalom körül. Olyat tenni, mondani, ami széles körű, tartós hatást váltana ki, mostanában senki nem tud, s talán nem is akar. Az irodalomnak elege van. Mindenből, még önmagából is. Úgy látszik, az elmúlt tíz év sokféle és vastag üledéke fölverhetetlenül nehezedik a kedélyekre.

Maradványreflex

Pedig a jelek szerint még soha nem volt az irodalomnak olyan könnyű a dolga, soha olyan általános és készséges az elismerése és támogatása, mint most. Szervezetei, intézményei, fórumai mint égen a csillag. Csak az nincs jelen, aki nem akar. Nyomdafestéket látnak még a dilettánsok is.

A kiadók száma kétezer körül mozog, a lapoké, folyóiratoké jóval száz fölött, a díjaké, kitüntetéseké, különféle támogatásoké legfeljebb becsülhető, a vásárlók pedig, mindent összeszámolva, ahogy a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése tette, 23 milliárd 570 millió forintot fordítottak 1997-ben könyvekre. Sokan megélnék ebből, bár meg kell hagyni, köztük csak elvétve akad író.

Ami, közelebb lépve a problémához, azt is jelenti, hogy az általános és készséges elismerés és támogatás nem az írók megkülönböztetett szerepének, s nem is a művek minőségének szól. Talán valami maradványreflex ez. Annak homályos tudata, hogy az irodalomra szükség van. Ugyanezért persze írók és művészek eddig soha nem érzékelt felüle-

tes, könnyen szóródó figyelem követi. Ha követi. Mert még a műértők se érdeklődnek a régi módon (az egyre több könyv egyre kisebb példányszámban láthat napvilágot). S nemcsak azért, mert senki sincs, aki ennyi mindent megvehetne és főként elolvashatna, olyan is alig, aki szavahihető kritika és a tájékoztatásra szakosodott fórumok híján is tudná, mit érdes és a mindent elborító se hűs, se hal művek közül kézbe vennie, hanem, mert ekkora különbség se volt még soha a magyar irodalom és lehetséges olvasójának esztétikai tapasztalatai közt. Mondhatni: nem beszélnek, nem értik egymás nyelvét, s így nem is juthatnak el egymáshoz.

Az olvasó ugyanis képtelen fölfogni a komoly kérdések irodalmának a meggyengülését, szétmállását, epigonlétét. Képtelen fölfogni, hogy érvénytelen volna mindenfajta zárt, kerek, nagy elbeszélés, hogy nincs életet átvilágító konfliktus, választani, dönteni, küzdeni tudó hős, hogy csak esetlegességükben egyenértékű szilánkos vagy töredék történetek vannak, modellek és nyelvjátékok, szövegek tehát, élet és sors nélküli figurák, amolyan beszélők, akikhez semmi köze, mert legfeljebb trécselni lehetne velük, annál meg mindig akad fontosabb dolga. Vagyis képtelen fölfogni, hogy ezek a művek miért mondanak le mindarról, miért teszik tabuvá mindazt, amiért érdemes kézbe venni, elolvasni őket. A mélység és magasság megélésének és megértésének lehetőségéért. Nem csoda, ha blöffre gyanakszik, megtevésztésre, lesajnáló gögre, a minden megpróbáltatást kerülő, temperáló szemléltre és magatartásra, megfoghatatlan és kiszámíthatatlan elvekre és normákra. Dühösen és immár ő is elutasítóan a szolidaritás, a felelősség szétoldására, a hivatás szerinte méltatlan képviselésére. Mert meg van győződve róla, hogy e műveknek semmi sem számít igazán, legfeljebb az a személyes érdekű magánéleti, amely bennük alakot ölt és beszél, beszél, beszél.

Ha írunk, olvassunk

Mindegy is, hogy az olvasónak igaza van-e és mennyire, s hogy a kérdés már-már áttekinthetetlenül szerteágazó. Az irodalom nagyjából azt érzékeli, hogy neki leáldozott. És egyelőre befelé menekül. Bizonytalan, óvatoss, hallgató. Tudja már, mennyire elhasznált a közéletben, igazságok, féligazságok, igazságtalanságok és hazugságok elnyersült vitáiban, s milyen hosszú időre eljárt az elhagyott dolgait arra, hogy belépheten életünkbe és segítséget adhasson a megcsalatottság, az ideiglenesség, a formátlanlás, a töredezettség, a csontkoltsággal érzésével szemben.

Leáldozott neki, mert mi, reménybeli olvasók sem kívánunk vele mélyebb vagy tartósabb kapcsolatot teremteni. Hiszen ugyanazzal küzd, amivel mi, és semmivel sem eredményesebben. Sokan, nagyon sokan írunk. És amit írunk, szinte még be sem fejezték, ott szárad össze, omlik porrá előtűk. Ha mégsem, ha kibírja, amíg mi is ránézhetünk, akkor előtűnk. Ez megrendítő. Hogy amit magunk, igaznak, becsesnek tudunk, a kezünkben válik érdektelenné, semmivé. Megrendítő és megbocsáthatatlan.

Vagy ne vegyük ennyire komolyan? Játsszunk együtt, addig is telik az idő, aztán meg majd lesz valahogy? Mert a játékban is érezni a becsvágyat, az erőfeszítést, az állhatatos szorgalmat, s olykor a megemerkelő szemhatárt, a meg-megnyíló teret, ha csak pillanatokra is, ahol azonnal megjelenik a növe lélek, az emelkedő képzelet? Bízunk? És addig is: olvassunk? De kit és mit?

Varga Lajos Márton

Lábjegyzetek filozófusa

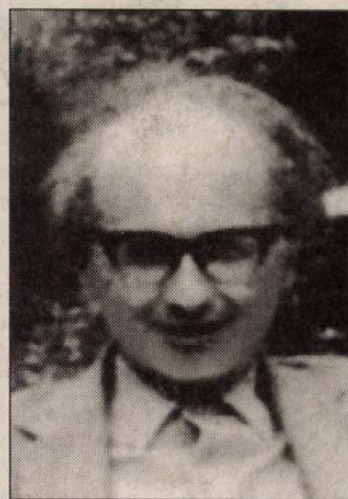
A tudományfilozófus Lakatos Imre – pontosabban Imre Lakatos – hiszen a világban öt inkább így emlegették – munkássága nálunk szinte ismeretlen. Ami azért meglepő, mert az 1956-os kivándorlását követően előbb Cambridge-i ösztöndíjas, majd a London School of Economic tudományfilozófiai tanszékén Karl R. Popper keze alatt dolgozó, később tőle a tanszék vezetését is átvevő Lakatosról még a kollégák elismerésében oly fukar anarchista tudományfilozófus, Paul Feyerabend is úgy nyilatkozott: a racionalizmus utolsó nagy formátumú védelmezője volt.

Lehet, Imre Lakatos munkáinak itthoni visszhangtalansága bizonyos értelemben elszánt racionalizmusával magyarázható. Hiszen például a bő másfél évtizede megjelent *Bizonyítások és cáfolatoknak*, a matematikai felfedezés logikájáról szóló doktori disszertációjának magyar kiadása a honi filozófiai élet számára máig befogadhatatlan mű. Tudniillik természettudományos műveltségű, egyúttal filozófiailag is iskolázott olvasóréteget feltételez. Márpedig nálunk hosszú évtizedeken át ez a kétféle szemléletmód egy emberben ritkán találkozott. Tegyük hozzá, a még 1944-ben a debre-

ceni egyetemen matematikából, fizikából és filozófiából egyaránt diplomázó Lakatosnak nem okozott gondot az átjárás.

A magyarországi hatástalanságnak itthoni indíttatása is oka lehetett. A radikális Lakatos Imre – ezúttal nem a londoni Imre Lakatosról, a '68-as diáklázadók keményen rendreutasító konzervatív professzorról van szó – korán elkötelezte magát a baloldal legszélén. És mint híthű kommunista járta a neki kiszabott, hol feljelentőként, hol feljelentésként megélhető, az apparátusból a börtönbe, onnan az internálótáborba, a Petőfi Körbe, majd az 1956-os kiábrándultságba és tovább az emigrációba vezető utat. Lakatos itt hon: évtizedekig csak kiugrott marxistaként kezelték. Művei megértésére tehát ezért sem számíthatott.

Megjegyzést érdemel egy apróság: talán mégsem érdektelen momentum. A hazai középiskolai matematikatanárok az 1954-től rövid ideig a Matematikai Kutatóintézetben dolgozó Lakatos Imrének köszönhetnének valamit. Nevezetesen az amerikai magyar Pólya György egyik könyvének, az alpműnek számító *Gondolkodás iskolájának* fordítását.

Egy fordítás és egy doktori disszertáció után az Atlantisz Könyvkiadó *Kísértések* sorozatában nemrégiben megjelent *Lakatos Imre tudományfilozófiai írásai* című kötet tehát a szó legszorosabb értelmében hiányt pótló munka a hazai könyvpiacra. Annál is inkább, mert két – Lakatos által e kötetnek írásában is elemzett és bíralt – korszakos tudományfilozófus már régebben hozzáférhető magyarul. Egyikük Karl R. Popper, aki a logikai pozitívizmuson túllépő, de az alapvetően

módszertani megfontolásokon alapuló falszifikáció elméletével lett híres. A másik Thomas S. Kuhn, aki egy kimondottan tudománytörténeti – tehát a tudomány irracionálisitását sem kizáró – megközelítés, s az azóta már közhellyé silányult paradigma fogalma kapcsán közzismert.

Nos, Imre Lakatos mindig a szintézisre készült abban az értelemben, hogy egyaránt elkötelezett híve volt a logikai-módszertani megfontolásoknak, de a nekik esetleg ellentmondó tudománytörténeti tényektől sem volt hajlandó eltekinteni. A most kiadott tanulmányokból is kitűnik, hogy nagyformátumú gondolkodóként alapvető fontosságú könyveket hagyhatott volna az utókorra.

Nem így történt. A korán – 52 éves korában – elhunyt tudományfilozófus műve félbemaradt. Tanulmányok, levelek meg az egykori diákok, kollégák emlékezete őrzi. Mondhatni, Lakatos most már örökre lábjegyzet marad, sokan érezték kötelességüknek, hogy gondolataikra kifejtett hatását könyvüknek legalább a lapalji, apró betűs részében nyilvánvalóvá tegyék.

Faragó József

Változások a nyugdíjrendszerben I. rész

„1997 júliusában életbe léptek a nyugdíjrendszer átalakításáról szóló törvények.” Ez akár unalmas újsághír is lehetne, pedig több annál: mindenkit érint, különösen azokat akik még nem múltak el 47 évesek. E törvények egyike ugyanis a **kötelező magánnyugdíjpénztárakról** szóló törvény mely lehetőséget teremt Önnek arra, hogy majdani nyugdíjának egy részéről **önmagá gondoskodjon**. Hogyan? Úgy, hogy nyugdíjáruléká egy részét magánnyugdíjpénztárba fizeti, ahol pénze **névre szóló számlán gyarapodik** egészen addig, míg elérkeznek a megérdemelt pihenés éve.

Mi változik?

Az eddigi nyugdíjrendszerben az Önre kirótt járulékok kerülnek felosztásra a jelenlegi nyugdíjások között. Éppen ezért nevezik **felosztó-kiróvó** rendszernek. Napjainkban azonban mind kevesebb dolgozó tart el mind több nyugdíjast, ezért értékálló nyugdíjat az a rendszer már egyre nehezebben tud biztosítani. Ha ma valaki nyugdíjba megy, nyugdíja megállapításánál nem veszik figyelembe, hogy mennyi járulékot fizetett be eddig TB kasszájába.

Mindenki szívesebben fizetné a nyugdíjárulékot, ha tudná, hogy amit egyszer befizetett, azt nyugdíjas éveiben visszkapja. Sőt, az eddig befizetett összeg nagyságát, amelyet ráadásul nem csekély hozam is növel, állandóan figyelemmel kísérhetné. Nos, az új nyugdíjrendszer éppen erre ad lehetőséget.

Az új rendszert, amely 1998. január 1-jén lép életbe, egyes finanszírozásúnak is nevezik, lévén, hogy három pillére van:

- A jelenleg is működő **felosztó-kiróvó rendszerű** társadalombiztosítási nyugdíjrendszer.
- Az új magánnyugdíjpénztárak, amelyek a tagjaik által befizetett összeget gyarapítják, és később visszafizetik tagjaiknak, vagyis **tőkefedezeti elven** működnek.
- És az egy ideje már létező **önkéntes kiegészítő** nyugdíjpénztárak.

A magánnyugdíjpénztárak tehát nem felváltják, hanem **kiegészítik az eddigi rendszert**.

Az 1998. július 1-je után munkaviszonyt létesítő, de 42 életévüket még be nem töltött pályakezdőknek kötelező átlépniük a vegyes rendszerbe, vagyis mindenképpen választaniuk kell egy magánnyugdíjpénztárt. Választásuk természetesen szabad.

A jelenlegi munkavállalók 1999. augusztus 31-ig önkéntesen alapon léphetnek át új, vegyes rendszerbe, választván a magánnyugdíjpénztárak közül.

Hogy pontosan milyen előnyei vannak a magánnyugdíjpénztárnak?

- **nem jelent többletfizetést**
- **a nagyobb nyugdíj lehetősége**
- **névre szóló, egyéni számla**
- **örökölhetőség**
- **garanciák**
- **visszalépési lehetőség a TB rendszerbe**
- **négyféle életjáradék**

Hogy pontosan mit jelentenek ezek az előnyök, arról a pénteki számban olvashatnak.

Örök fiatalságot nem adhatunk, de fiatalos öregséget igen!

Előtérben a biztos háttér
☎ 431-6688

